

ТВОРЧИЙ ШЛЯХ В. Г. МАГАРА (до 90-річчя з дня заснування Запорізького академічного українського музично-драматичного театру)

Стаття присвячена 90-річчю Запорізького академічного українського музично-драматичного театру імені В. Г. Магара (колишній — М. О. Щорса) й дослідженню організаційно-творчої діяльності самого В. Магара. Актуальним є спостереження взаємозв'язку плідної праці митця з розквітом театральної справи Запорізького регіону. З'ясовано принцип проходження театру від драмгуртка до розвитку серйозного професійного стаціонарного театру в промисловому регіоні країни.

Ключові слова: Запорізький театр ім. В. Г. Магара, організатор театральної справи, режисер В. Г. Магар.

The article is devoted to ninetieth anniversary of Zaporizhzhya Regional Academic Ukrainian Musical and Dramatic Theatre named after V. G. Magar. The relevant research is the organizational and creative activity of V. Magar. The relevant observation is the interrelation between the effective work of V. G. Magar and theatre activity flourishing in Zaporizhzhya region. The principle of theatre development from the dramatic circle to the serious professional theatre with its own building in industrial region of the country was determined.

Keywords: Zaporizhzhya theater named after V. G. Magar (earlier it was named after M. O. Shchors), theatrical manager, director V. G. Magar.

Статья посвящена 90-летию Запорожского академического украинского музыкально-драматического театра имени В. Г. Магара (бывший Н. А. Щорса) и исследованию организационно-творческой деятельности самого В. Магара. Актуальным является наблюдение взаимосвязи плодотворной работы В. Г. Магара с расцветом театрального дела Запорожского региона. Выявлен принцип прохождения театра от драмкружка к развитию серьезного профессионального стационарного театра в промышленном регионе страны.

Ключевые слова: Запорожский театр им. В. Г. Магара, организатор театрального дела, режиссер В. Г. Магар.

У наш час зростає роль театру в соціалізації особистості, її самовизначенні [2]. Роль театру в життєдіяльності суспільства і особистості надзвичайно різнобічна. Театр є не лише формою художнього відображення дійсності, джерелом задоволення естетичних потреб, відчуттям естетичної насолоди, а й своєрідним соціальним інститутом, покликаним оптимізувати соціальні взаємини [3]. У періоди національного відродження і становлення державності завжди важливого значення набувало питання розвитку культурно-освітнього і духовного життя суспільства. Враховуючи вищесказане, гар-

ним прикладом є влучне висловлювання художнього керівника театру ім. Марії Заньковецької, народного артиста України Федора Стригуна: «Якби не було українського театру, не було б української держави. Тільки у театрі люди проявляли свою свідомість. Тільки у театрі висловлювали свої бачення, відчуття».

Актуальність теми дослідження характеризується потребою нового осмислення мистецької спадщини провідного майстра сцени В. Г. Магара задля створення об'єктивної історичної позиції, пов'язаної з розквітом театрального мистецтва в промисловому

регіоні нашої країни. Сьогодні, на жаль, у рідному місті, де працював митець, недооцінена діяльність фундатора театру, який вплинув на розвиток театральної культури міста та регіону Запоріжжя. В мистецтвознавстві України поряд з вивченням вітчизняної культури як загальнонаціонального явища особливого поширення набули регіональні культурологічні дослідження, котрі ставлять за мету відтворення й збереження регіональної специфіки в умовах дослідження даної проблеми. Недостатня вивченість історії розвитку театральної культури Запорізького регіону як важливої складової не лише регіональної, а й загалом національної культури зумовила актуальність обраної теми дослідження.

Аналіз досліджень і публікацій. Дослідженням у сфері театру імені М. Щорса та постаті В. Магара присвятили свої публікації В. Гайдабура, Ю. Ягнич, Н. Ігнатєва. Особливості розвитку театральної культури різних регіонів України висвітлені у наукових працях А. Білик, О. Антоненка, О. Волосатих, В. Гончарової, П. Денисовця, Р. Гуцала, Л. Ванюги, Н. Косаняк, О. Гранат, О. Лисюк, С. Степанюк, П. Чуприни, Л. Шиловой та інших. У цьому контексті театральна культура Запорізького регіону постає малодослідженим явищем. Провідні сучасні дослідження з театрального життя Запорізького регіону в своїх працях розглянули дослідники: С. Грушкіна, яка охарактеризувала принципи жанрово-видової специфіки мистецтв Запорізького Приазов'я [6] та О. Антоненко — дослідник хорової культури Запорізького регіону в професійних і аматорських театрах на межі ХХ — початку ХХІ ст. [1].

Матеріал дослідження розглядається із застосуванням джерелознавчого, історичного та культурологічного методів. У процесі дослідження найціннішу групу джерел для статті становлять архівні матеріали Державного архіву Запорізької області.

Теоретичні засади створення стаціонарного театру. Відомо, що бюрократична система панівних монархічних режимів Російської й Австро-Угорської імперії гальмувала культурний розвиток на українських землях. Політика правлячих кіл обох імперій була спрямована на гальмування культури, освіти через побоювання зростання загальнополітичної та національної свідомості народу [13, 240].

Революційні події 1917 року наочно уможливили згуртування молоді та ведення ідейно-виховної праці, і в цьому виховному процесі значну роль відіграло театральне мистецтво.

За час існування української державності у 1917–1920 роки в театральну справу було запроваджено принципи національної політики. В цей період українські театри набували статусу державних,

отримували постійні приміщення і утримувалися за державний кошт. Але посилювався й контроль за всіма організаціями, установами, мистецькими, аматорськими та самодіяльними колективами.

Губернське містечко Олександрівськ, в якому до революційних подій проживало близько 70 тисяч жителів, уже в 30-ті роки на роботи, пов'язані з будівництвом промислового комплексу, прийняло на постійне місце проживання більше двохсот тисяч робітників, переважна більшість яких була російськомовною.

Тому мало величезне значення створення нових ціннісних орієнтирів для робітників, збереження українських народних звичаїв, мови, української культури і козацького духу шляхом розвитку діяльності провідного українського музично-драматичного театру ім. Щорса. Саме таким натхненником і дороговказом в російському середовищі був театр під орудою В. Г. Магара, актора та режисера, одного з кращих керівників мистецьких труп.

За сорок років своєї творчої діяльності Магар присвятив майже тридцять років театрові ім. Щорса, за час праці залучив до репертуару українську, російську класику, до якої в цензури було менше претензій, запросив до колективу театру найкращих акторів. Отож **мета статті** — з'ясувати тенденції діяльності керманіча сцени, актора, режисера, управлінця — Володимира Магара.

У процес формування громадсько-політичного життя села Магар входить в 1923 р., згуртовує навколо себе молодь, створює перший драмгурток у волості.

З початку функціонування драматичний гурток, як і всі інші театри, був залучений до політичної системи разом із встановленими нормами звітності. Тоді театр мав надавати 50% місць для червоноармійців та робітників [8, 93]. Таким чином гурток звільнявся від оподаткування, для нього серед впроваджених державою головних чинників встановлено регламентацію цін, репертуару, кількості показу вистав.

Життєвий шлях і початки творчої діяльності. В. Г. Магар пройшов шлях від наймита і кочегара до народного артиста СРСР. Народився 5 липня 1900 р. в селі Кальниболотах, на Єлисаветградщині (нині Новоархангельський р-н Кропивницької області). Юнацтво минуло у наймах, ці роки, сповнені горя й знущання, голоду і холоду, закарбувались у пам'яті майбутнього митця. І, можливо, тому були такі близькі йому образи наймитів і наймичок, пізніше втілені ним на сцені театру.

Молодим юнаком у пошуках кращої долі В. Магар вирушив до Одеси, де працював тоді його

батько. Спочатку юнак влаштовується працювати в трактирі — мити підлогу, згодом стає кочегаром на пароплаві «Салгир». Перебування серед моряків Чорноморського флоту і портових робітників пароплава «Салгир» спонукало до розуміння політичних умов — Магар почав ґрунтовніше розбиратись у політичних питаннях.

У 1919 р. він стає на військову службу — на Балтійському флоті в Петрограді. Ці крутозламні воєнні роки сформували світогляд митця, характер, розширився його світогляд, виробилися спостережливість, уміння читати душу людини, а також почуття колективізму, товаришування і організаційні здібності [18, 5].

Повернувшись до рідного села в 1923 р., В. Магар згуртує навколо себе бідняцьку та середняцьку молодь і разом з нею поступово формує громадсько-політичне життя села. Швидко здобуває авторитет не лише в селі, а й у всій волості, його обирають секретарем тодішнього волосного осередку ЛКСМУ (одного з перших на Єлисаветградщині).

Першою спробою В. Г. Магара у сфері театрального мистецтва було формування драмгуртка. До репертуару цього — першого у всій волості — драматичного гуртка Магар обирав п'єси з дореволюційної драматургії, що мали визначене соціальне спрямування. Першою постановкою, що її він здійснив, була «Наймичка» І. Тобілевича.

Поставлені у сільському самодіяльному колективі вистави привернули увагу, провідною стала вистава «Борці за мрії» І. Тогобочного. Це дало підставу Балтському окружкомові запропонувати В. Магарові створити на базі очолюваного ним драматичного гуртка Першотравневий пересувний робітничо-селянський театр. З документів, програм і афіш цього театру, відомо, що спочатку, поки не було п'єс тодішніх сучасних драматургів, репертуар включав класичні п'єси: «Мазепа» Ю. Словацького, «Лимерівна» П. Мирного, «Ой не ходи, Грицю», «Ніч під Івана Купала», «Тарас Бульба» (за Гоголем) М. Старицького. Пізніше з'явилися уже перші п'єси радянських авторів, які режисер втілював на сцені, зокрема «Рейки гудуть» В. Кіршона, «97» М. Куліша, «Яблуневий полон» І. Дніпровського, «Республіка на колесах» та «Рожеве павутиння» Я. Мамонтова [18, 9].

Молодий режисер-аматор приділяв багато часу самоосвіті, відвідував семінари, курси для керівників драматичних гуртків. Він був людиною самокритичною і вимогливою до себе та до інших, бо, щоб навчати когось, слід багато знати самому. Тому першою потребою театральної трупи митець назвав: «Вища фахова освіта для директора та художнього керівника, — тобто для мене» [18, 10].

Пізніше, В. Магар навчається у Київському музично-драматичному інституті імені М. Лисенка. Чотири роки перебування в столиці для нього — це не лише інститутська теорія, а й стажування в театрі ім. І. Франка, засвоєння близьких йому принципів Гната Юри [4, 110].

Мистецька освіта сприяла формуванню досвіду, і після закінчення інституту В. Магара було запрошено на посаду директора Київського театру санпросвіти.

З початку сезону 1936 року Володимир Магар призначається художнім керівником Київського обласного театру імені КОРПС (Київської обласної ради профспілок), який базувався у Житомирі в 1929 році. В 1933 році до нього приєднується творчий склад Першого Житомирського українського театру. Так, з 1934 року розпочинає своє життя український музично-драматичний театр, художнім керівником якого стає видатний митець Володимир Магар. 22 вересня 1937 р. була утворена Житомирська область. Театр отримує назву ім. Щорса, його творчий доробок є однією з найяскравіших сторінок театрального літопису на Житомирщині.

Театр постійно гастролював, колектив набув широкої популярності не лише в республіці, а й за її межами. У період із 7 по 18 липня 1938 року театр успішно показує драму «Щорс» у приміщенні Київського театру імені Івана Франка.

Наступні п'ять передвоєнних сезонів вражають різноманітним і гармонійно поєднаним репертуаром. Особливим успіхом у глядачів користувались вистави «Банкір» О. Корнійчука, а також «Павло Греков» Б. Войтекова та Л. Ленча, здійснені С. Ткаченком.

В. Г. Магар як режисер прагнув до форм широких, масштабних, монументальних. Виводячи на сцену багато акторів, він зазвичай створював, ніби скульптор, об'ємні просторові композиції. Вони вражали мальовничістю, динамікою, завершеністю пластичного виразу.

Друга світова війна внесла свої корективи в хід історії: творчий колектив театру ім. Щорса було евакуйовано на схід, після війни колектив до Житомира не повернувся.

Діяльність В. Г. Магара і театру ім. «Щорса» у воєнні роки. Під час війни актори трупи виїздили на передову лінію фронту. Вистави грали в приміщенні місцевого театру для бійців Червоної Армії, офіцерів, генералів.

У травні 1942 р. за рішенням тодішніх ЦК КП(б)У і РНК УРСР колектив театру переїздить до Ворошиловграда, де зосередилось партійно-урядове, військове керівництво республіки. [5, 40] У Ворошиловграді склад трупи поповнився вокалістами,

танцівниками, оркестрантами колишнього місцевого оперного колективу та провідними драматичними акторами (Є. Хуторна, В. Борозна, О. Водолазький, Я. Рейський, Я. Рейська, А. Трощановський, А. Александрова тощо).

Літо 1942 року. Щодня — випробування. Маршрут театру пролягав на Кавказ. Після короткого перебування в Орджонікідзе колектив вирушає на Тбілісі, звідти — на Баку, потім — Красноводськ, Дінау (Узбекська РСР), Курган-Тюбе, Душанбе (Таджицька РСР). Звістка про розгром фашистів у Сталінграді наздогнала акторів у Курган-Тюбе [5, 41]. Саме тут та в Душанбе щорівні зіграли прем'єри «Наймичка» І. Карпенка-Карого, «Партизани в степах України» О. Корнійчука, «Украдене щастя» І. Франка.

Червень 1943 року. З Душанбе на Третій Український фронт виїздить бригада акторів, яку три місяці очолював Магар. Акторським колективом надано за дев'ять місяців 320 концертів — від Міуса до Дніпра.

З 1943 року В. Г. Магар — народний артист республіки. Після завершення Другої світової війни український театр зажив новим організаційно-художнім буттям. У травні 1944 року акторський колектив розпочинає стаціонарну роботу в Запоріжжі. Театральний сезон відкрився виставою «Майська ніч». Далі трупа працювала в Палаці культури імені Жданова (належав заводі «Комунар») давала концерти для заводчан, опікувалась ідейною просвітою, духовним збагаченням. Також колектив організував вистави для відбудовників Дніпрогесу.

Основне завдання для керівника театру — створювати мистецькі цінності, але за «сумісництвом» робити цей процес не лише творчим, а й виробничим.

Закінчення першого театрального сезону у Запоріжжі збіглось із святкуванням Дня Перемоги. Підсумки першого сезону: вісімнадцять постановок, з них шість нових, вистави відвідало 250 тисяч трудящих міста (власне, чи не все населення Запоріжжя).

Гастрольна діяльність театру ім. «Щорса» в м. Ужгороді. З червня 1945 р. до квітня 1947 р. трупа Запорізького театру працювала в Ужгороді.

Комітет у справах мистецтв при РНК УРСР видав постанову про гастролі в місті Ужгороді з 5 червня до 25 серпня 1945 р. За планом гастролі були короткотривалі. Інший Наказ № 2006 від 10 листопада 1945 року повідомив колектив про заміну гастролей з короткотривалих на довгострокові (до 1 січня 1947 року). Також цим Наказом стверджувались організаційно-творчі завдання, про-

відним стало зобов'язання відновити новий склад трупи з талановитої молоді Закарпаття й сприяти відродженню театральної справи Закарпатської України. [15]

5 березня 1946 року Управління театрів Комітету в справах мистецтв РНК УРСР зацікавилось паспортом театру. Відзначено факт про різницю, яка полягала в тому, що репертуар нових п'єс у паспорті значно відрізнявся від репертуарного плану.

Комітет у справах мистецтв при РНК УРСР рекомендував ввести до репертуару театру такі п'єси: «Під каштанами Праги» К. Симонова, «Щорс» Ю. Дольд-Михайлика, «Із-за гори кам'яної» М. Талалаєвського [13].

У жовтні 1946 року вийшла нова постанова ЦК КП(б)У, за якою необхідно було висвітлювати керівну роль партії у битві з фашизмом, всіма художніми засобами сприяти дальшому розвитку патріотизму радянських людей. У постанові різко засуджувалися майже всі історичні п'єси (за винятком «Ярослава Мудрого» І. Кочерги), українська класика, а також твори античних авторів. Було заборонено ставити цілу низку п'єс українських письменників, знято дотації з усіх театрів, зменшено кількість акторів у колективах. Та все ж театр, керований В. Г. Магаром, зміг не лише не зменшити, а ще й збільшити склад театру.

Міністерство фінансів УРСР (від 8.08.1946 р.) визначило, що перебування театру в м. Ужгороді вже не може розглядатись як гастрольна подорож. Це передбачало припинення виплати акторам добових і квартирних. Театр імені Щорса, що гастролював у Закарпатті вже понад рік, почав готуватися до переїзду в Запоріжжя. Однак В. Г. Магар все ж таки звернувся листом до представника Ради Міністрів УРСР М. С. Хрушова з проханням відновити працю в Ужгороді та в Мукачевому. Проблема переїзду полягала в тому, що керівні органи й організації Запоріжжя своєчасно не забезпечили театр відремонтованим приміщенням, не було надано житло акторам і їх сім'ям. Переїжджати колективу не було куди, враховуючи його численність — понад 200 осіб [16].

Репертуарна політика театру ім. «Щорса». У процесі формування репертуару митець намагався сформуванати вдалий репертуар, бо в театральній справі, починаючи з 1920-х років, репертуар піддавався суворій фільтрації. Склад трупи та її керівництво були під суворим наглядом. При затвердженні п'єс нагляд за репертуаром театрів України покладался на Вищий репертуарний комітет при Наркоматі освіти УРСР.

На межі 50-х років ХХ ст. партійне керівництво фактично відкрито керувало репертуарною

політикою, вирішуючи на своїх засіданнях доцільність вистав. Театр був неспроможний самостійно формувати репертуар. Однак В. Магар був добрим дипломатом і психологом, умів залагодити справу з цензурою, тож репертуар театру вчасно затверджувався, іноді навіть всупереч наказам Комітету в справах мистецтв при РНК УРСР щодо репертуарної політики театру та ідеологічному контролю.

У 1950-ті роки, коли митець був у розквіті творчих сил, його режисура стала тоншою, досконалішою, а сценічні образи полонили яскравою життєвою безпосередністю, завершеною формою. У 1953 році колектив одержав нове приміщення театру з просторою сценою. Сезон розпочали «Загибеллю ескадри», пізніше було створено вистави у постановці В. Г. Магара: «Богдан Хмельницький», «Порт-Артур», «Оптимістична трагедія», «У неділю рано зілля копала», «Над голубим Дунаєм», «Детирса шуміла», «Думи мої...» тощо.

Другим крилом таланту режисера завжди була українська класика: «Назар Стодоля» Т. Шевченка і «Маруся Богуславка» М. Старицького, «Доки сонце зійде...» і «Дай серцю волю...» М. Кропивницького, «Украдене щастя» І. Франка, «Майська ніч» за М. Гоголем [4, 111].

Наступне десятиліття — 1955–1965 рр. — період розквіту театру, у репертуарі Запорізького музично-драматичного театру імені Щорса з'явилось більше п'єс, присвячених людським долям, що відкривало нові грані режисерського таланту художнього керівника театру В. Г. Магара [4, 124].

У 1960-му році митець отримав звання народно-артиста СРСР — за виставу Щорс, що принесла славу Запорізькому театру на декаді української літератури та мистецтва у Москві. Ця вистава у різні часи тричі втілювалась режисером у несхожих варіантах.

Син режисера В. В. Магар згадує: «Я пам'ятаю аншлаги в театрі: мене, сина головного режисера не могли посадити, тому що місць не було в залі». Також із спогадів про батька: «Я його пам'ятаю як першого свого вчителя режисури. Він мене навчив любити природу і любити театр. Він завжди говорив про сцену, як про один із природних просторів, який виходить далеко за рамки стін театру. Він, коли розповідав про виставу, говорив так, ніби знімав фільм у тих же масштабах. На всі гастролі я з ним їздив, на всіх репетиціях сидів, бачив, як він працює, як грає — ось це залишилося в пам'яті назавжди». Сьогодні син режисера продовжує театральну спадщину батька, але працює за межами України. Праця, перед тим на севастопольській сцені, дала йому

розуміння: необхідно віднаходити свою точку зору, згуртувати колектив однодумців. Кожній виставі режисера передують напружена робота в бібліотеці й за столом. Він завжди знає, що стоїть за п'єсою, «за словами» [11; 7].

Закінченням цілої епохи в історії театру ім. Щорса став 1965 рік, коли пішов із життя художній керівник театру, народний артист СРСР Володимир Герасимович Магар. Не буде перебільшенням сказати, що театр осиротів [12].

Чим далі вглиб історії відходить життя і творчість Володимира Магара, тим об'ємнішою й вагомішою уявляється його роль у розвитку українського радянського театрального мистецтва.

Висновки. Митець мав власне розуміння ролі й значення мистецтва, але змушений був формувати мистецтво в умовах особливої духовної атмосфери і розгортати мистецьку діяльність без конфлікту з ідейними переконаннями і часом всупереч мистецьким уподобанням. «Магарівський» театр втілював майже неможливі для свого часу риси: він був вірним політичній ідеології і водночас відповідав законам високої естетики, а найголовніше — театр був цікавим глядачеві. За сорок років своєї творчої діяльності Магар присвятив майже тридцять років театру ім. Щорса, за час праці залучив до репертуару українську, російську класику, до якої складніше було підходити з цензурними претензіями, запросив до колективу театру найкращих акторів.

Серйозною перешкодою у формуванні театрального мистецтва став ідеологічно декретований метод соціалістичного реалізму як вищої форми художнього мислення, зокрема принцип класового підходу до оцінювання суспільних явищ. Метод визначав зображення типових характерів та обставин з неухильною орієнтацією на цілком визначену систему духовних цінностей. Для колективу театру це звужувало творчі можливості, зменшуючи пошук художніх засобів самовираження. Розмитість, нечіткість критеріїв для означення соціалістичного розвитку в Україні створювали ґрунт для ідеологічних звинувачень і політичних переслідувань. До того ж насправді правдиве відображення життя засобами мистецтва було об'єктивно нездійсненним під наглядом цензури, забороненою залишалася суворая правда тяжкого життя, бо система намагалася диктувати не лише творчий метод, художню форму, а й зміст мистецтва.

Та головне — досліджуваний театр зміг зберегти творчий потенціал, зумів не втратити духовних основ, без яких неможливе справжнє мистецтво. Чимало діячів української культури поступово усві-

домлювали політичний анахронізм тоталітарної системи, її неспроможність адекватно реагувати на вимоги часу, конструктивно вирішувати назрілі проблеми суспільного життя. Ім'я Магара стоїть поруч з іменами визначних вітчизняних митців, таких як Гнат Юра, Мар'ян Крушельницький, Борис Романицький, Борис Тягно, Василь Василько. Ці особистості вплинули на формування театральної справи в Україні.

Сьогодні працю митця продовжує інше покоління режисерів. До дев'яносторічної ювілейної дати головний режисер Т. Лещова запропонувала глядачам концерт «Viva Flamenco». Наголосимо, що театр заслуговує на увагу і нині його діяльність спрямована на збереження національних цінностей, базуючись на культурних традиціях, задоволенні творчих інтересів громадян, естетичному вихованні та збагаченні духовного життя.

Джерела та література

1. Антоненко О. М. Хорова культура Запорізького краю ХХ — початку ХХІ століть в аспектах музичної регіоналістики: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. мистецтвознавства: спец. 26.00.01 «Теорія та історія культури». Київ : НАКККіМ, 2014. 20 с.
2. Безгін І. Д. Театр і глядач в сучасній соціокультурній реальності / за ред. О. М. Семашка, В. І. Ковтуненка. Київ: НВК «Наука», 2002. 335 с.
3. Вопросы социологического изучения театра: сб. научных трудов ; под ред. Е. Алексеевой. Ленинград : ЛГИТМиК, 1979. 180 с.
4. Гайдабура В. М. А що тато робить в театрі? : альбом пам'яті. Київ : Антиквар, 2011. 240 с.
5. Гайдабура В. М. Запорізький обласний український музично-драматичний театр імені М. О. Щорса. Київ : Мистецтво, 1978. 128 с.
6. Грушкіна С. В. Жанрово-видова специфіка мистецтв Запорізького Приазов'я в культурному просторі регіону (остання третина ХХ — початок ХХІ століття): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. мистецтвознавства : 26.00.01 «Теорія та історія культури». Київ : ІМФЕ ім. М. Рильського НАН України, 2012.
7. Довгань Т. Володимир Магар: гра уяви / *Український театр*. 2009. № 1. С. 2.
8. Захаревич М. В. Економічні аспекти в театральних колективах / *Актуальні проблеми мистецького менеджменту: зб. наук. праць*. Київ : «Освіта України», 2013. С. 89–94.
9. Ігнат'єва Н. Театральна повість на чотири дії з прологом, без антракту та з відкритим фіналом: буклет до 80-річчя Запорізького академічного обласного українського музично-драматичного театру імені В. Г. Магара / за ред. Л. Смиченко. Запоріжжя: Кераміст, 2009. 56 с.
10. Інтерв'ю в студії медіа-центру Запорізької обласної ради: директор-розпорядник театру ім. В. Г. Магара І. Редько. 2018 12.27. URL: <http://www.magara.zp.ua/novini/item/1485-faktor-dii-iryana-redko>
11. Інтерв'ю заслуженого діяча мистецтв України, Росії В. В. Магара: «Я хотів би, щоб батьку не було соромно за мене». *Журнал Danapris Teatr*. 2012. № 1. С. 4.
12. Спогади про майстра: «Такі, як Магар, народжуються раз на сто років!». *Журнал Danapris Teatr*. 2008. № 1. С. 3–4.
13. Історія України: Короткий курс / за ред. С. М. Белоусова, К. Г. Гуслистого, О. П. Оглобліна, М. Н. Петровського, М. І. Супруненка, Ф. О. Ястребова. Київ : Вид-во АН УРСР, 1940. 412 с.
14. Магар В. Г. З любов'ю до людини: розповідь про 30-річний творчий шлях Запорізького українського музично-драматичного театру імені М. О. Щорса. Запоріжжя: Кн.-газ. вид-во, 1961. 64 с.
15. Матеріали про відрядження театру ім. Щорса до Закарпатської області. Наказ №2006 від 10 листопада 1945 року. *Державний архів Запорізької області*. Ф. Р-5107. Оп. 1. Спр. 5. С. 5.
16. Матеріали Міністерства Фінансів УРСР про закінчення довготривалої гастрольної діяльності театру ім. Щорса. Наказ від 8.08.1946 року. *Державний архів Запорізької області*. Ф. Р-5107. Оп. 1. Спр. 15. С. 30.
17. Сторінки історії: Майстер сценічної правди Гнат Юра про Володимира Магара. *Журнал Danapris Teatr*. 2013. № 1. С. 14.
18. Ягніч Ю., Теренюк П. Про Володимира Магара: творчий шлях. Дніпропетровськ : Кн. вид-во, 1961. 79 с.

References

1. Antonenko, O. M. (2014). The choral culture of the Zaporizhzhya region from the 20th to the beginning of the 21st century in terms of musical regionalistics. Extended abstract of candidate's thesis. Kyiv : НАКККіМ [in Ukrainian].
2. Bezghin, I. D., Semashko, O. M., & Kovtunenka, V. I. (2002). The theatre and audience in the modern social and cultural reality. Kyiv: NVK Nauka [in Ukrainian].
3. Alekseeva, E. (Ed.). (1979). Issues of social study of the theatre. Leningrad : LHYTMyK [in Russian].
4. Haidabura, V. M. (2011). What does the father do in the theatre? Kyiv: Antykvart [in Ukrainian].
5. Haidabura, V. M. (1978). Zaporizhzhya Regional Ukrainian Musical and Dramatic Theatre named after M. O. Shchors. Kyiv : Mystetstvo [in Ukrainian].
6. Hrushkina, S. V. (2016). Genre and typological distinctiveness of arts of Zaporizhzhya Priazovye in the cultural space of the region (from the final third of the 20th to the beginning of the 21st century). Extended abstract of candidate's thesis. Kyiv: IMFE im. M. Rylskoho NAN Ukrainy [in Ukrainian].
7. Dovhan, T. (2009). Volodymyr Magar: flight of imagination. *Ukrainskyi teatr*, 1, 2 [in Ukrainian].
8. Zakharevych, M. V. (2013). The economic aspects in the theatre groups. *Current issues of the artistic management*, 89-94 [in Ukrainian].
9. Yhnateva, N. (2009). The theatrical novel in four scenes with prologue, without intermission and with open ending: booklet dedicated to the eightieth anniversary of the Zaporizhzhya Regional Academic Ukrainian Musical and Dramatic Theatre named after V. G. Magar. L. Smychenko (Ed.). Zaporizhzhya: Keramyst [in Ukrainian].
10. Interview in the studio of media center of Zaporizhzhya Oblast Council: I. Redko, acting manager of the theatre named after V. G. Magar. (2018). Retrieved from: <http://www.magara.zp.ua/novini/item/1485-faktor-dii-iryana-redko> [in Ukrainian].
11. Interview of V. V. Magar, the honored artist of Ukraine and Russia: I would like my father not to feel ashamed for me. (2012). *Danapris Teatr*, 1, 4 [in Ukrainian].
12. Memories of the master: Such persons as Magar are born once every 100 years. (2008). *Danapris Teatr*, 1, 3-4 [in Ukrainian].
13. Belousov, S. M. & al.; Yastrebov, F. O. (Eds.). (1940). History of Ukraine: Short course. Kyiv : Vyd-vo AN URSR [in Ukrainian].

14. Magar, V. G. (1961). With love for a person: story about 30-year creative development of Zaporizhzhya Ukrainian Musical and Dramatic Theatre named after M. O. Shchors. Zaporizhzhya : Kn.- haz. vyd-vo [in Ukrainian].
15. Materials about sending the theatre named after Shchors to the Zakarpattia Oblast. The Order No. 2006 (1945, November 10). The State Archiv of the Zaporizhzhya Oblast, Fund P-5107, 1, 5, 5 [in Ukrainian].
16. Materials of the Ministry of Finance of UkSSR about completing the long-term tour activity of the theatre named after Shchors. The Order. (1946, August 8). The State Archiv of the Zaporizhzhya Oblast, F. P-5107, 1, 15, 30 [in Ukrainian].
17. Pages of history: Master of the scenic truth Hnat Yura about Volodymyr Magar. (2013). Danapris Teatr, 1, 14 [in Ukrainian].
18. Yahnich, Yu., Tereniuk, P. (1961) About Volodymyr Magar: creative path. Dnipropetrovsk : Kn. vyd-vo [in Ukrainian].